

לבעינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקד
ב באב תשפ"ד
פרשת "דברים"

"אורות מאפל אמר ויהי"

אור הגאולה הבוקע מתוך המחשכים

מבחינת ההיבט הנוגע אלינו מבחינה רוחנית, אני מתרשם ששורה רוח של פחד על העם היושב בציון ובתפוצות. יש לזכור שהפחד הוא ממארת הגלות, כפי שמציין הכתוב בפרשת 'כי תבוא'¹: "וּפְחַדָּהּ לְיִלָּה וַיּוֹמֵם". לעומת זאת, כבר אמר המשורר כי "מי שמאמין לא מפחד"... הקב"ה גואל את עם ישראל וחסדו העצום משוך על מדינת ישראל, וכלשונה של אשת מנוח²: "לוֹ חֶפֶץ ה' לְהַמִּיתֵנוּ... לֹא הִרְאָנוּ אֶת כָּל אֱלֹהִים, וְעַל כֵּן לֹא אָנוּ מֵיִחֻלִּים.

כך אומרת הגמרא: "חזייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את, דכתיב³: 'פָּחַדוּ בְּצִיּוֹן חֲטָאִים'. אמר ליה: והכתיב⁴: 'אֲשִׁירִי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד!' - אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב". בעניינים של רוחניות, הנתונים לבחירת האדם, עליו להתיירא שמא הוא אינו נוהג כשורה,

"חֶזֶק וַיֵּאֱמָץ לְבָבָהּ"

בראשית דברי אתיחס למצב כיום במדינת ישראל. המדינה, והעולם המערבי כולו, עוצרים את נשימתם בהמתנה לראות מה תהא התגובה האיראנית לחיסול רבי-המחבלים. אם היו שואלים אותי הייתי משיב שהנכון הוא להכות במתקפת-מנע, כפי שנעשה במלחמת ששת הימים והתוצאה הייתה בהתאם, ולא להתמתן לתחילת ההתקפה של האויב, כשם שנעשה במלחמת יום-הכיפורים ואף שם התוצאה הייתה בהתאם. על כן, אנו מתפללים "ותקנם בעצה טובה מלפניך", ולא מתלוננים ואף חפצים להאמין שתפילותינו מתקבלות והקב"ה אכן חונן את לב מנהיגינו בעצה נכונה וברוב תושייה כיצד לנווט במצב המורכב בו אנו נתונים.

זהו סוד הגאולה -
קודם
הפצעת האור
שוררת
עלטה כבדה

¹ ישעיהו, פרק לג, פסוק יד
² משלי, פרק כח, פסוק יד

¹ דברים, פרק כח, פסוק יו
² שופטים, פרק יג, פסוק כג

קושיה נוספת קשה בדברי חז”ל⁹ המספרים על כך שכאשר נכנסו האויבים להיכל הם ראו את הכרובים - שהיו המצפן של יחסי הקב”ה ועם ישראל - כשהם מעורים זה בזה, זהו שיא הקירבה. זהו פלא גדול שדווקא בשעה הקשה ההיא הופיע ביטוי כה מופלא ומובהק של האהבה והחיבה שבין הקב”ה לעמו¹⁰. ברור אפוא שתשעה באב עם צרותיו היווה זמן של גילוי אהבה גדול בין הקב”ה לעמו.

כהמשך לנושא בו אנו עוסקים בו ב’זמן קיץ’ - בירור דרכנו הציונית-תורנית, המלאה באמונה בתהליך הגאולי ובראיית הקץ המגולה - נראה לבאר את אגדה זו בסייעתא דשמיא באופן זה. הגמרא בשלהי מסכת מכות¹¹ מספרת על רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא, שראו את החורבן מהר הצופים וקרעו את בגדיהם. כאשר התקרבו לתוככי ירושלים הם ראו לתדהמתם שועל היוצא מבית קודשי הקודשים, והחל לבכות ביתר שאת. לעומתם, רבי עקיבא החל מצחק. רבי עקיבא היה מעמיד התורה שבעל פה¹² והלכה כמותו מחברו. כנראה הוא ניחן בראייה מעמיקה ומיוחדת, עד שלא ירדו חבריו התנאים הקדושים לסוף דעתו. דווקא במצב הנורא של חילול השם בו שועל יוצא ממקום שנאמר בו: ”הזר הקרב יומת” וטיטוס הרשע אף הציע ספר תורה ובא על זונה בבית קודשי הקודשים¹³, זיהה רבי עקיבא את האור ההולך ומפציע מבין מחשכי החורבן.

”וַאֲעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי”

אנו חיים במדינת ישראל ורואים אותה כ’ראשית צמיחת גאולתנו’. עם זאת, יש לנו קושיות וקשיים

אבל בענייני העולם הזה אין לפחד כי אם להתמלא בביטחון בה’

לכן עלינו כבני ישיבה, כבני תורה הלומדים את התורה הגדולה שבבית מדרשנו, לשדר לעצמנו ולסובבים אותנו רוח גבורה, רוח של ביטחון גדול בקב”ה. כך הלוא כולנו אומרים מידי בוקר בתפילת שחרית: **”עֲזַרְתָּ אֲבוֹתֵינוּ אֲתָהּ הוּא מַעֲוָלָם, מִגֵּן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר.”**

”בתשעה באב נולד המשיח”

חז”ל מוסרים לנו ידיעה מאוד מעניינת: בתשעה באב נולד משיח, כפי שמובא בספרים רבים. מקורה של אַמְרָה זו הוא בירושלמי המספֵר סיפור מעניין⁵: מעשה ביהודי שהיה חורש בשדהו ושורו געה לפתע. עבר ערבי אחד ואמר לו: ”מדוע אתה חורש, יהודי בן יהודי, פתח את השור, חוסל עם ישראל - חרב בית מקדשכם!” כאשר הלב ניטל, ממילא בלתי אפשרי להמשיך לחיות ללא לב לאומי, יש לעצור את החיים. בחלוף זמן קצר השור געה בשנית. שוב פנה הערבי ואמר לו: ”קשור שורך, שהרי נולד מלך המשיח”. אם כן, חורבן בית המקדש ולידת המשיח התרחשו באותו יום. מה משמעות מדרש זה? למדרש זה ישנן אף השלכות למעשה - בשל העובדה שתשעה באב הוא גם יום לידתו של המשיח מניחים תפילין ומראים נחמה החל מחצות היום⁶. בנוסף, מוזכר בפוסקים מנהג נשות ישראל לנקות את הבית ולשטוף אותו כהכנה לביאת המשיח⁷. מהו ההיגיון בכך? בפרט שידוע לנו שהאש עלתה במקדש רק סמוך לשקיעת החמה, ור’ יוחנן אף הצהיר שאילו היה הוא באותו דור היה קובע את התענית ב’ באב⁸.

⁵ ירושלמי ברכות, פרק ב, הלכה ד

⁶ פרי מגדים, משבצות זהב, תחילת סימן תקנה: ”מה שמניחין תפילין במנחה, י”ל קצת פסק אבילות ושמחה קצת שנולד בן דוד במוצאי ט’ באב אין מעולל בעפר קרנו”.

⁷ עיין בית יוסף, סוף סימן תקנד: ”מנהג קדום שהנשים רוחצות ראשן מן המנחה ולמעלה ביום תשעה באב, וזקנים הראשונים הנהיגו זה, ועשו סמך לדבר על מה שאמרו באגדה כי המשיח נולד ביום תשעה באב, וצריך לעשות זכר לגאול ולמנחם כדי שלא יתיאשו מן הגאולה... ואני אומר כי המנהג ההוא נשתקע”; ברכי יוסף, אורח חיים, סימן תקנט, אות ז: ”וכתב מהרח”ו שם, דנראה לו ששמע טעם אחר מהרב זצ”ל, כי במנחת ט’ באב נולד המשיח הנקרא מנחם... ומצאתי כתוב דמזה הטעם לא מיהו חכמים על רבות בנות דאחר חצות מתעסקות בכל כחן לכבד הבית ולתקן המטות, וכיוצא מתקוני הבית, וזה מנהג קדום בערי איטליא לנשים, ויען

שדעתן קצרה וחלושי אמונה אדרבא חיזקו ידיהם לקבוע אמונת הגאולה ולא יתיאשו ח”ו”.

⁸ תענית, דף כט, עמוד א: ”הא כיצד? בשבעה נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו... והיינו דאמר רבי יוחנן: אלמלי הייתי באותו הדור - לא קבעתי אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף”.

⁹ יומא, דף נד, עמוד ב: ”

¹⁰ עיין ריב”א, שם

¹¹ מכות, דף כד, עמוד ב

¹² עיין סנהדרין, דף פו, עמוד א: ” דאמר רבי יוחנן: סתם מתניתין - רבי מאיר, סתם תוספתא - רבי נחמיה, סתם ספרא - רבי יהודה, סתם ספרי - רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא”.

¹³ עיין גיטין, דף נו, עמוד ב

הסתר גדול מאוד, ואז נמצא העולם כמו עזוב, ובני האדם סובלים עונשי חטאתיהם”. ‘עצה’ היא הנהגה עמוקה ונסתרת של המציאות, כלשון רש”י²⁰: **”מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון”**, כשם שהעצה טמונה במחשבתו של אדם ואינה ניכרת. את זאת הוא למד מהמאורעות שחלפו על יוסף הצדיק. **”וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקדוש ברוך הוא לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער. והרי זה כענין שאמרו ז”ל²¹: ‘שלוש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין’”**.

זהו סוד הגאולה - קודם הפצעת האור שוררת עלטה כבדה. הגר”א מוסיף שרעיון זה מושתת על דברי הגמרא במסכת שבת השואלת²²: **”מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי?”** היינו: מדוע העיזים פוסעות ראשונות ורק לאחריהן הכבשים? מסביר הגר”א²³ שעומק השאלה הוא מדוע העיזים - היינו עשו השעיר, פוסע ראשון לפני עם ישראל? משיבה על כך הגמרא: **”כברייתו של עולם, דברישא חשוכא והדר נהורא”** - סוד בריאת העולם הוא שבתחילה מופיע החושך ורק לאחריו בוקע האור. רבנו הגדול הרב הדרי זצ”ל לימדנו באחד משיעורי ההכנה לליל הסדר שזהו גם מובנו של הפיוט הסתום ‘חד גדיא’. כך מלמדנו הגר”א גם בספרו ‘קול התור’, כאשר הוא מונה את שבעה דרכי אתחלתא דגאולה: **”לדעת מראש כי אתחלתא דגאולה באה בדרך ‘חבלים’”** כחבלי לידה **”ו’נעימים’...”** - גם קשיים וגם בניין חיובי, **”לדעת מראש כי בעקבות משיחא מכל צרה יוצאת ישועה והישועה באה מתוך צרה”**. יסוד זה מופיע כבר בכתבי הרמח”ל²⁴: **”כי מתוך צרה - רווחה,**

מרובים עם היבטים שונים בניהול המדינה, לא פחות מהעולם החרדי. למשל, כולי תקווה שהדיעה שפורסמה ביממה האחרונה, שבית המשפט הישראלי שוקל להעמיד רוצח נוח’בה כעד תביעה מול חייל ישראלי, היא שקרית. ברם, אם כנים הדברים הרי שקיצה של מערכת המשפט הרשעה מתקרב עוד יותר. הלוא דבר זה כלל אינו מתקבל על הדעת! מלבד שעד מפוקפק שכזה אינו נאמן כלל לעדות, שהרי **”פיהם דְּבַר שְׂוֵא וְיַמִּינָם יָמִין שָׁקֶר”**¹⁴, השאלה זועקת: עד היכן הַרְשַׁע מסוגל להשתולל?

אנו תלמידי הרב צבי יהודה זצ”ל שהצביע על כך שמערכת המשפט היא חילול השם הגדול ביותר במדינת ישראל. אף על פי כן, אמר הרב צבי יהודה כי **”גדול קידוש השם מחילול השם”**¹⁵ - האיכות של קידוש השם שיש במדינת ישראל גדולה וגוברת על צדדי חילול השם שבהם¹⁶. עוד הוא היה נוהג לומר שחרף הבעיות הקיימות בחיינו במדינתנו **”זוהי המדינה שחזו הנביאים”**¹⁷, שלא כאחרים ההוזים על כך שתהליך גילוי האור האלוקי יופיע בדרך חלקה ופשוטה¹⁸.

”ברישא חשוכא וזדר נהורא”

אולם, מניין לנו שהוא צדק? ואכן, הקושיות גדולות מאוד וזועקות עד השמיים. רבנו משה חיים לוצאטו (הרמח”ל), אחד מעמודי ומעמידי התורה בישראל, קובע בספרו ‘דעת תבונות’ שהקב”ה אינו עוזב את העולם בשום מצב, אף כשנראה אחרת¹⁹: **”שבאמת אין הקדוש ברוך הוא מואס יגיע כפיו לעולם, חס ושלום, ואינו עוזב ומניח את העולם; אלא בשעה שנראה כאילו העולם עוזב ממנו... אדרבא, הרי הוא מחדש טובה לעולמו, ונפלאותיו ומחשבותיו תמיד כל היום רק לתיקונו של עולם... אלא שהוא מסתיר עצתו**

¹⁴ תהלים, פרק קמד, פסוק ח

¹⁵ ירושלמי קידושין, פרק ד, הלכה א

¹⁶ עיין לנתיבות ישראל, חלק ב, עמוד שסה-שסו: ”יש במדינת ישראל דברים מכאיבים שיש בהם חילול השם מרובה, בייחוד שתי הצרות הנוראות: מערכת המשפט במדינה... ואילו במשפט ישראל האמיתי... לא נסמכו ולא מסמיכים... אולם עם כל נוראות צד חילול השם הרי ערך קדוש השם הגדול לא יסולק בשום אופן מכל עניין המדינה ויום עצמאותה... על זה הורו לנו חכמינו זכרונם לברכה בתלמוד ירושלמי כי ‘קידוש השם גדול מחילול השם’... כשבאותו עניין יש צד קידוש השם וצד חילול השם... צד קידוש השם הוא הגדול, המכריע והמחייב, ועל אחת כמה וכמה בקידוש השם הגדול האלוקי הזה של כלל ישראל ותקומתו”.

¹⁷ לנתיבות ישראל, שם, עמ’ שסב

¹⁸ עיין אגרות הראיה, קיב: ”שצריכים אנחנו להיות משוקעים בפועל בבנין אומנתו באה”ק, ולא להפליג לכל דבר, לגעור בקטני האמנה המגבילים את יד ד’ דוקא ע”פ אותם הציוורים הנדמים להם בדמיונם”.

¹⁹ דעת תבונות, סימן קמו

²⁰ בראשית, פרק לז, פסוק יד

²¹ ברכות, דף ה, עמוד א

²² שבת, דף עז, עמוד ב

²³ פירוש על כמה אגדות, מאמר כב

²⁴ תיקונים חדשים, עמוד רמב ****הערה: הובא פה ציטוט לא ברור מרמח”ל, מקווה שלזה הכוונה, ואם לא - גם זה טוב....

הוא יעשה זאת מיידית. זה סוד נבכי התקופה שאנו מצויים בה, תקופה המלאה במבוכות מעשיות ורוחניות רבות, ובלשונו של רבנו צבי יהודה: ”סיבוכים”.

על כן, כתב הרב ב'אגרת התשובה'³⁰: **”אם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט”** - ולא ישים לב למגדלים הצומחים בתל אביב כפרטיות לאחר הגשם, לא יבחין ברכבת ההולכת ונבנית, לא יתבונן בכביש 6 ההולך ומתארך, לא יראה את בניין הישיבות ההולכות ומתפתחות או לא יבחין בעליונות הכלכלית והמדעית שזוכה לה מדינת ישראל - **”לא יוכל לכוין שום דבר לאמתתה של תורת אמת”**. תורת אמת' היא תורת הסוד, המתבוננת על המציאות משורשיה ולא בחיצוניותה. **”ועצת ד””** - חתירה עמוקה ופנימית - **”אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת”** ומכוסה **”במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו, ומוקפת בהמון נגעים של עניי הדעת סובלי חולאים רוחניים - ודאי לא יועילו כל חשבונות, העולים בלב אדם שמחשבותיו הבל, נגד עצת ד' העליונה אשר דיבר טוב על ישראל”**. מי שאינו מכיר את דבריו חוצבי הלהבות של הרב עלול להתייאש, אולם אם ניזכר באותו מוצאי שבת בו שוגרו כשישים טון חומרי נפץ לעבר מדינת ישראל שנישאו על גבי מאות טילים וכטב”מים - ניווכח בישועת ה' האופפת אותנו על ידי שליחו הנאמנים. הלוא **”לו חָפֵץ ה' לְהַמְיִתְנוּ”** לא הראנו כזו מדינה מוצלחת! מקובלנו שלא יהיה יותר חורבן! כך מובא בדברי הראי”ה קוק³¹, בספרי הרב חרל”פ³² ועוד³³. עם ישראל יותר לא יצא לגלות. אדרבה, אנו מקווים שתשעה באב יהיה יום שמחה. **”לא יועילו כל חשבונות נגד עצת ה' העליונה לכונון אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו”**. ומה יהא על החוליים הרוחניים? **”ובא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל”**³⁴.

כעניין שנאמר: 'כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע', שמשמע מן הצרה עצמה ייושע”. לאור זאת קובע הגאון כי ברור שְׁמַעְז יצא מתוק, **”ולכן חלילה לנו לסגת אחור במשהו אם יהיה חס ושלום איזה קושי, איזה מכשלה, בדרך עבודתנו”**. אל לנו לפחד, עוד יימלא שחוק פינו. בינתיים עלינו להתמלא באמונה ובביטחון ולהסיר מלבנו את הפחדים והחששות, ואף לא להיבהל מהקשיים ומהסיבוכים. **”ולהיות בטוחים כי דווקא ממנה יעקב ייושע ומן המיצר נגיע למרחביה”**.

זהו סוד 'הנהגת הייחוד' שהרמח”ל מלמדנו ב'דעת תבונות', שבה הקב”ה עתיד להנהיג את עולמו בימות המשיח²⁵. בהנהגה זו הקב”ה מנהיג את העולם ואת עם ישראל לקראת התיקון, ודווקא על ידי הרע מתגלה הטוב, בסוד **”מלאך רע עונה אמן בעל כורחו”**²⁶, כאשר דווקא מתוך עומק צרה וחשיכה צומחת הגאולה²⁷. זהו סדר הדברים הידוע למבין ולעוסק בתורת אמת.

”זרח בחשך אור לישרים”

על פי זה מובנים דברי חז”ל בסוף מסכת סוטה שנתנו סימנים לתקופת 'עקבתא דמשיחא'²⁸: **”בעקבות משיחא חוצפא יסגא”** ותתקיימנה הפגנות ב'קפלן'... **”ויראי חטא ימאסו”** - בין אלו החרדים ובין אלו 'המשיחיים' - **”...ועל מי יש לנו להשען? על אבינו שבשמים!”**. יתברר כל המשענות בעולם, בין אם זו ארצות הברית ובין אם משענת אחרת, אינן יציבות, ונותר לנו להישען רק על הקב”ה שמשענתו לא תימוט. זהו הַסְמָךְ היציב ביותר. לכן, מתארת הגמרא בסנהדרין²⁹ שמשח יושב בשערי רומי **”בין עניים סובלי חולאים”**, בין כל המסכנים, וחובש את פצעיו המרובים. אכן, גם אם לפתע הוא יקבל הוראה אלוקית לצאת לדרך הגאולה

²⁵ עיין דעת תבונות, סימן קע, עמוד קצג, ובמצוין בהערה 474.

²⁶ שבת, דף קיט, עמוד ב

²⁷ עיין אוצרות רמח”ל, עמוד לג: ”שכשהוא זמן התיקון ודאי מלאך רע עונה אמן בעל כורחו, ועושים כמה פעולות לתיקון, אף על פי שאינם חושבים”.

²⁸ משנה סוטה, פרק ט, משנה טו

²⁹ סנהדרין, דף צח, עמוד א

³⁰ אגרות הראיה, אגרת שען

³¹ אורות, אורות התחיה, פרק כו: ”מאמין הוא העם כולו, שאין גלות עוד אחרי הגאולה ההולכת ומתחלת שלפנינו”.

³² מי מרום, חלק ו, פרק ע, עמוד רכז: ”ואמנם הדבר ברור כשמש בצהרים שחורבן שלישי לא יהיה עוד, ומדינת ישראל שקמה לתחיה בל תמוט לעולם ועד”.

³³ עיין בביאורו של הרב שלמה אבינר שליט”א לאורות התחיה, חלק ב, נספח עג, שליקט מקורות רבים בעניין.

³⁴ ישעיה, פרק נט, פסוק כ